Štev. 134. V Trstu, v soboto 15. maja 1915. Letnik XL.

Izhaja vsak dan, tudi ob nedeljah in praznikih, ob 5 zjutraj, ob ponedeljkih ob 4 popoldne.

Uredništvo: Ulica Sv. Frančiška Asiškega št. 20, I. nadstr. — Vsi dopisi naj se pošiljajo uredništvu lista. Nefrankirana pisma se ne sprejemajo in rokopisi se ne vračajo.

Izdajatelj in odgovorni urednik Štefan Godina. Lastnik konsorcij lista „Edinosti". — Tisk tiskarne „Edinosti", vpisane zadruge z omejenim poroštvom v Trstu, ulica Sv. Frančiška Asiškega št. 20.

Telefon uredništva in uprave štev. 11-57.

Naročnina znaša: Za celo leto . . . . . K 24·—
Za pol leta . . . . . 12·—
za tri mesece . . . . . 6·—
za nedeljsko izdajo za celo leto . . . . . 5·20
za pol leta . . . . . 2·60

EDINOST

Posamezne številke „Edinosti" se prodajajo po 6 vinarjev zastarele številke po 10 vinarjev.

Oglasi se računajo na milimetre v širokosti ene kolone
Cene: Oglasi trgovcev in obrtnikov . . . . . nim po 10 vin
Osmrtnice, zahvale, poslanice, oglasi denarnih zavodov . . . . . mm po 20 vin.
Oglasi v tekstu lista do pet vrst . . . . . K 20·—
vsaka nadaljna vrsta . . . . . 2·—

Mali oglasi po 4 vinarje beseda, najmanj pa 40 vinarjev.

Oglase sprejema inseratni oddelek „Edinosti". Naročnina in reklamacije se pošiljajo upravi lista. Plačuje se izključno le upravi „Edinosti". — Plača in toži se v Trstu.

Uprava in inseratni oddelek se nahajata v ulici Sv. Frančiška Asiškega št. 20. — Poštnohranilnični račun št. 841.652.

Uspešno prodiranje v srednji Galiciji in na Poljskem. - V vzhodni Galiciji se bitka nadaljuje.

Bitka pri Szawlah tudi včeraj še ni bila končana. - Odbiti močni ruski napadi zapadno od Przasnysza. - Umikanje Rusov ob Pilici.

Boji na Francoskem se nadaljujejo. - Italijanska kabinetna kriza in položaj v Italiji.

Z avstrijsko-ruskega bojišča.

DUNAJ, 14. (Kor.) Uradno se objavlja: 14. maja 1915 opoldne.

Umikanje sovražnika na Rusko-Poljskem se nadaljuje. Razširilo se je tudi na oddelke dosedanje fronte ob Pilici. Od vzhodno od Petrikowa do zgornje Visle zasledujejo zvezne armade generalov Woyrscha in Dankla umikajočega se nasprotnika. Njiju čete se nahajajo na gorovju severovzhodno od Kielc.

Pred armado nadvojvode Jožefa Ferdinanda se umikajo Rusi v srednji Galiciji preko Sana in gredo iz ozemlja Dobromil — Stari Sambor pred čelom armad generalov Boroevića in Böhm-Ermollija v severovzhodni smeri. Naše čete so dospele na višine jugozapadno od Dobromila in Starega Samborja med boji z zadnjimi oddelki.

Splošnemu prodiranju so se pridružile sedaj tudi zvezne čete Linsingenove armade, ki prodirajo preko Turke in Skole.

Bitka v jugovzhodni Galiciji se nadaljuje. Močne ruske sile so prodrle preko Obertyna do severno od Sniatyna in do Mahale.

Namestnik šefa generalnega štaba:
pl. Höfer, fml.

Odlikovanje nadvojvode Friderika in generala Hötzendorfa z redom »Pour le merite«.

BERLIN, 14. (Kor.) Wolffov urad poroča: Cesar Viljem je podelil armadnemu višjemu poveljniku feldmaršalu nadvojvodi Frideriku in šefu generalnega štaba Hötzendorfu red »Pour le merite«.

Cesarjevo lastnoročno pismo generalu Hötzendorfu.

DUNAJ, 14. (Kor.) Iz vojnega časnikarskega stana poročajo: Kakor se sedaj doznava, je prejel šef generalnega štaba, general pehote baron Conrad pl. Hötzendorf povodom znamenitih uspehov zveznega orožja v zapadni Galiciji sledeče Najvišji lastnoročni pismi od Njeg. c. in kr. Apost. Veličanstva:

Ljubi general pehote, baron pl. Hötzendorf! Od Vas duhovito zasnovana operacija je dovedla do lepega taktičnega uspeha v zapadni Galiciji, ki se bo, ako Bog hoče, še nadalje izpopolnjeval ter dovedel do končne zmage. Najvišje zaupanje Vašega glavnega armadnega poveljnika, ki je uživate, notranje zadoščenje, ki je morate čutiti nad uspehi Svojega delovanja, Vam je v najlepše plačilo. Moje najtoplejše priznanje, moja globokočuteča zahvala in moje najpopolnejše zaupanje so Vam gotovi.

Franc Jožef l. r.

Od Njeg. Veličanstva nemškega cesarja:

»C. in kr. avstr. generalu pehote, baronu Conradu pl. Hötzendorfu, šefu generalnega štaba za celokupno oboroženo silo.

Vaše delo v zvestem podpiranju Njeg. c. in kr. Visokosti, nadvojvode Friderika pri pripravi in zlasti pri izvršitvi slavne bitke pri Gorlicah—Tarnovu pripada za vse čase zgodovini. Kakor vedno, ste se tu prizadevali, povzdigniti in poglobiti neomajno orožno bratstvo med našima armadnima vodstvoma in četami. V hvaležnem priznanju podeljujem Vam zato red pour le merite, ki sem Vam ga izročil osebno.

Viljem I. R.

Ogrski ministrski svet.

BUDIMPEŠTA, 14. (Kor.) Danes dopoldne se je vršila v palači ministrskega predsednika pod predsedstvom grofa Tisze seja ministrskega sveta, ki so se je udeležili vsi tukaj se mudeči člani vlade.

Z nemško-ruskega bojišča.

BERLIN, 14. (Kor.) Veliki glavni stan, 14. maja 1915:

Vzhodno bojišče.

Pri Szawlah tudi včeraj boji še niso bili končani. Severno od Njemena, ob dolnji Dubisi, smo pri nekem nočnem napadu njeli 80 Rusov.

Zapadno od Przasnycza so deli prvega turkestanskega armadnega zbora po štirikratnem brezuspešnem navalu udrli v naše sprednje jarke, iz katerih pa je bil sovražnik zvečer zopet pregnan. Imel je težke izgube: njeli smo 120 mož.

Jugovzhodno bojišče.

Sprednje čete armade generalobersta pl. Mackensena se nahajajo pred Przemyslom in na levem bregu dolnjega Sana. Desno in levo so zvezne čete nadaljevale na eni strani zasledovanje v smeri Dolina—Dobromil, na drugi strani preko Polanieca—Kielc.

Tudi od Kielc do Plilice pri Inowlodzu Rusi niso mogli vzdržati svojih postojank in se naglo umikajo proti vzhodu.

Vrhovno armadno vodstvo.

Moderni japonski topovi za Rusijo.

PARIZ, 14. (Kor.) »Temps« poroča iz avtoritativnega vira, da pošilja Japonska težke topove najmodernejše konstrukcije na rusko fronto. Top, ki ga je izumil polkovnik Ogata, se lahko razdeli v štiri dele, ki jih peljejo lahko po štirje konji. 29 japonskih artiljerijskih oficirjev odpotuje v svrho opravljanja teh topov v Rusijo.

Z zapadnega bojišča.

BERLIN, 14. (Kor.) Veliki glavni stan, 14. maja:

Zapadno bojišče.

Močni angleški napadi proti naši novo pridobljeni fronti pred Ypernom, so se izjalovili ob težkih izgubah za sovražnika. Na cesti Menin—Ypern smo v smeri Hooge zopet pridobili na ozemlju. V ozemlju jugozapadno od Lilla je napadel sovražnik po močni artiljerijski predpripravi le na posameznih mestih. Vsi napadi so bili odbiti.

Na lorettski višini in severno od Arrasa je potekel dan razmeroma mirno. Večji napadi sovražnika se niso vršili. Naše izgube pri zavzetju Charencyja od strani sovražnika so znašale 600—700 mož. Nadaljni poizkus sovražnika, da bi nam odvzel severozapadno od Berry au Baca pridobljeni kos jarka, se je zopet izjalovil.

Med Mozo in Mozelo se je sovražni napad v Svečeniškem gozdu razbil pred našimi postojankami v našem ognju.

Posadka pri Hagenau k izkrcanju prisiljenega francoskega dvokrovnika je bila ujeta.

Vrhovno armadno vodstvo.

Protinemški izgredi na Angleškem.

JOHANESBURG, 13. (Kor. Reuterjev urad poroča: Včeraj so se vršili ves dan resni izgredi proti nemški lastnini. Nemške tvrdke in znani klub »Liederkranz« so bili popolnoma razrušeni, istotako poslopja več vodilnih trgovcev. Škoda znaša četrt milijona funtov. Tekom izgredov je bilo 51 poslopij popolnoma ali deloma porušenih, vštevši velike trgovine,, hotele in skladišča. Kar je bilo v poslopjih, je bilo zažgano in razbito na kose.

Povišana emisija bankovcev na Francoskem.

PARIŽ, 13. (Kor.) Iz poročila finančnega ministra Ribota k dekretu, ki pooblašča francosko banko, da zviša emisijo bankovcev od 12 na 15 milijard, je, kakor poroča »Temps«, razvidno, da je bilo 29. aprila v prometu za 11,584,352.985 frankov bankovcev. Ker predujmi, ki jih je pripravljena dati banka francoski vladi, še niso bili izčrpani, je bilo potrebno zvišanje emisijskega zneska bankovcev.

Društvo francoskih avtorjev in komponistov izbrisalo nemške in avstrijske člane.

PARIZ, 13. (Kor.) Kakor poroča časopis »Temps«, je Societe des Auteures in et Compositeures Dramatiques izbrisalo vse nemške, avstrijske in ogrske člane, med njimi Gerhardta Hauptmanna, Sudermana in Siegfrieda Wagnerja.

Kabinetna kriza in položaj v Italiji.

RIM, 14. (Kor.) »Agenzia Stefani« poroča: Kralj je sprejel dopoldne po vrsti senatnega predsednika Manfredija, zborničnega predsednika Marcoro in Giolittija.

RIM, 14. (Kor.) Razpravljajoč o krizi piše »Messagero«: Demisija kabineta je prišla nepričakovano in je vzbudila živahno presenečenje. Glede uradne utemeljitve demisije s pomanjkanjem sloge med konstitucijonalnimi strankami glede zunanje politike vlade, pravi »Messagero«, kako je mogoča taka trditev, če so znani le nameni, ne pa natančni vzroki, ki motivirajo to politiko. List izjavlja končno, da je treba počakati na odločitev kralja.

»Corriere d'Italia« izraža željo, da je možna rekonstrukcija kabineta.

»Popolo Romano« meni, da bo kriza tudi z ozirom na predstoječe zasedanje parlamenta zelo kratka.

RIM, 14. (Kor.) Razpravljajoč o pričakovani rešitvi kabinetne krize, govore »Corriere d'Italia« in drugi listi o možnosti rekonstrukcije kabineta Salandre.

»Messagero« trdi, da je Salandra kazal na Giolittija in meni, da so Giolittijevi prijatelji izjavili, da ta noče prevzeti vlade. Vstopil bi le kot član v kak spravni kabinet.

»Messagero« in »Corriere d'Italia« pišeta o možnosti kabineta pod vodstvom zborničnega predsednika Marcore.

RIM, 14. (Kor.) »Agenzia Stefani« poroča: Kralj je sprejel danes popoldne ministrskega predsednika Salandro in nato zborničnega predsednika Marcoro.

RIM, 14. (Kor.) Razpravljajoč o ministrski krizi, zahteva »Tribuna«, da naj prinese vsak plemenito žrtev in izloči iz različnih mnenj vse nasilno in pretirano, da bo mogoče resno razmotrivanje položaja, da ne bo trpela moralična edinost dežele, ki mora obstojati tudi pri najživahnejših nasprotjih v mnenju in sicer v interesu varstva, veličine in bodočnosti domovine.

RIM, 14. (Kor.) Danes dopoldne se je zbralo par stotin intervencijonističnih dijakov na vseučilišču, odkoder so odšli na Piazza di Citorio. Udrli so nenadoma v prednjo dvorano zborniške palače in razbili okna portala. Navzočim poslancem in parlamentarnim uradnikom se je posrečilo izprazniti spodnjo dvorano. Manifestanti so se nato odstranili.

RIM, 14. (Kor.) Vsled dogodkov, ki so se dogodili danes dopoldne na Montecitorio, je bil z nadziralno službo v zborniškem poslopju poverjeni policijski komisar na odredbo notranjega ministra suspendiran. Službo je prevzel kvestor osebno.

Boji v Tripolitaniji.

RIM, 14. (Kor.) »Agenzia Stefani« poroča iz Tripolisa z dne 13. t. m.:

Včeraj popoldne je bila v okolici Misurate iz pehote in konjenice obstoječa kolona srdito napadena od vstašev. Napad je bil odbit. Naše izgube so znašale na mrtvih 11 vojakov .na ranjenih 3 oficirje in 29 vojakov.

Vojna v kolonijah.

LONDON, 13. (Kor.) Reuterjev urad objavlja sledeče uradno poročilo iz Kapstadta:

General Botha je zasedel včeraj opoldne Windhuk, ne da bi naletel na kak odpor in je razobesil na magistratu angleško zastavo. V mestu je bilo okoli 3000 Evropejcev in 12.000 domačinov.

Ogrska zbornica.

BUDIMPEŠTA, 14. (Kor.) Zakonski načrt o kaznovanju zlorab pri vojnih dajatvah je bil sprejet v tretjem čitanju in izročen magnatski zbornici. Nato se je nadaljevala debata o zakonu glede materijalnega jamstva izdajalcev domovine. Predloga je bila po kratki debati v splošnem sprejeta kot podlaga za specijalno debato.

V specijalni debati je predlagal poročevalec Jakabffy novo tekstiranje predloge, glasom katerega se bodo pogoji premoženjske konfiskacije precizirali in se istočasno odredi, da naj bo v vseh teh zadvah kompetentno budimpeštansko sodišče.

Sin ogrskega domobranskega ministra težko ranjen.

BUDIMPEŠTA, 13. (Kor.) Sin honvedskega ministra, generala pehote barona Hazaya, baron Bela Hazai, ki je ob izbruhu vojne vstopil prostovoljno v armado, je bil v bojih ob Dnejstru pri neki konjeniški ataki težko ranjen. Honvedski minister baron Hazai se je podal danes zvečer v Marmaros-Sziget, kamor je bil prepeljan njegov sin.

Turški poslanci za družine padlih vojakov.

CARIGRAD, 13. (Kor.) Tukaj se mudeči poslanci so se zbrali danes v zborniškem poslopju in so sklenili, da darujejo 1250 funtov (okoli 29.000 kron) za preostale na bojišču padlih vojakov, kakor tudi za ranjence in druge preskrbovalne namene.

† Prof. Matko Mandić

Pero se nam upira — beseda noče iz njega. V dušo našo je prišla težka žalost, srce nam razjeda neizmerna bôl, glava ne more zbrati misli in najti besed, ki bi primerno izrazile, kar nam čutita srce in duša. Notri med zgodovinsko-velikimi dogodki, sredi velike drame, ki se odigrava ravnokar na pozorišču bojnih poljan in ki ima s svojim zaključkom določiti usodo avstrijskih narodov, in ne v najmanjši meri usodo našega malega slovensko-hrvatskega naroda v našem Primorju, v času tôrej, ko mora ta narod naš doprinašati največje žrtve za bodočnost naše širše in ožje domovine; notri med temi velikimi dogodki nas je zadel težek udarec na domačih tleh, v hiši domači.

Profesorja Matka Mandića, tega **narodnega** boritelja, tega **narodnega** zastopnika v najpopolnejšem smislu tega najčastnejega naslova, tega najblažjega človeka, tega **altruista,** kakor jih je le malo v sedanjih časih materijalizma — ni več med živimi! Izdihnil je ob ½8 uri zvečer po dolgem velikem trpljenju. Sicer smo že dolgo vedeli, da ni rešitve zanj, ker ga je prijela bolezen, ki sicer počasi razjeda človeški organizem, proti kateri pa je zdravniška umetnost obnemogla; vendar nas je vest o smrti Matka Mandića zadela omamljivo, kakor da je iznenada švignila strela in raztreščila mogočen hrast.

Da, sedaj nam je prišla iz peresa primerna beseda: hrast je bil Matko Mandić po svoji orjaški postavi, po vrlinah svoje duše, svojega srca, svojega uma. V duši njegovi sta se z mehkobo, milobo, blagostjo in dobrohotnostjo spajala železo in jeklo. Dobra je bila narav pokojnika, otroško blago mu je bilo srce, ali značaj njegov ni bil le kristalno čist, ampak tudi železen, volja jekleno neupogljiva, energija silna, da ni poznala transigiranja in odjenjavanja: ko je trebalo braniti pravice in koristi svojega naroda. Vzplamteval je v zares svetem ogorčenju vzpričo vsake krivice, ki se je dogajala našemu, njegovemu narodu; tedaj je bil brezobzirno odkrit proti nasprotniku,

Orjak po postavi je bil pokojnik orjak po — rodoljubju, po zvestobi in ljubezni do svojega naroda. Rodoljub je bil to v najčistejem, in najidealnejem pomenu besede. Ljubezen in udanost do naroda sta mu vodila misli in dejanja: v uredništvu, na zborovanjih, na agitatoričnem delu, v vihri volilnih borb, na tihem gospodarskem, socijalnem delu in v parlamentarični areni. Na vsakem polju narodnega ustvarjanja in snovanja, kjer je trebalo graditi podlage narodnega obstanka in izpopolnjevati pogoje narodne bodočnosti, povsod je bil Mandić — delavec!! In kakor vsakega delavca blage volje in čistih namenov, je dičila pokojnika lepa, časteča čednost — skromnost! Njegova delavnost in njegov intelekt sta ga postavljala sama po sebi na odlično mesto pri vsakem snovanju, ali sam ni nikoli silil v ospredje. Naj je stal na čelu, ali v vrsti z drugimi: vsikdar je vršil svojo dolžnost z isto vnemo in isto vestnostjo. Nič mu ni bilo do osebe, a vse — do stvari!

Z neizmerno ljubeznijo se mu je srce oklepalo ubožnega, mukotrpnega, a dobrega naroda v Istri. Temu narodu je bil na razpolago vsako uro: po dnevu in po noči. Kjer-koli je imel sirota kmet iz Istre posla — bilo pri duhovnikih, bilo pri civilnih oblastih, bilo v vojaških stvareh — prva pot mu je bila k Matku Mandiću. In Mandić je bil vedno na razpolago, kar mu je pridobilo naslov istrskega »konzula«. To je bil glavni razlog, da je pokojnik tudi potem, ko se je »Naša Sloga« preselila v Istro, ostal v Trstu. Brez Matka Mandića si istrski kmet enostavno ni mogel misliti našega Trsta.

Ne le mi tržaški, ne le mi primorski Slovenci, ampak ves naš narod ima še posebnega razloga, da ga blagoslavlja. — **Profesor Matko Mandić je bil veliki apostol hrvatsko-slovenskega rodoljubja.** On sploh ni poznal razlike med Hrvatom in Slovencem. Z istim rodoljubnim navdušenjem je deloval v slovenskih in hrvatskih društvih. Kadar je nastopal v naših društvih in na naših zborovanjih, si moral misliti, da ti govori Slovenec. Ista mu je bila zgovornost v slovenskem kakor v hrvatskem jeziku.

Dve posebni dejstvi moramo zabeležiti, ki nam kažeta profesorja Mandića kot — rodoljuba. Kakor izvajamo na drugem mestu, je profesor Mandić, ko ga je, še mladega moža, na pragu lepe bodočnosti, pozval klic rodoljubov v narodno službo, udano sledil pozivu, se odrekel svoji bodočnosti, je nastopil službo težkega, življenje ubijajočega dela, brez vsakih materijalnih garancij za sedanjost in bodočnost. Vrgel je od sebe lepo karijero, da je služil — narodu. Tako je prišlo, da je zvršil svoje blagoslovljeno življenje v siromaštvu.

Drugo dejstvo, v katerega odsvitu žari Mandićevo rodoljubje, je, da je z globoko žalostjo sledil sporom v našem domačem življenju. Najstrožja je bila njegova sodba o njih, ki netijo — bilo na desni, bilo na levi — spore in prepire med sinovi istega naroda, pa naj se je to hotelo opravičevati s katerimi koli »načeli«. Njegov ceterum censeo je bil: narodna nesloga ubija! Zato je dajal on sam najlepše izglede bratske ljubavi, vstrpljivosti in prizanašanja v strankarskem življenju, zahtevajoč, da ljubezen do celokupnosti naroda in njegovih splošnih koristi bodi vrhni zakon, ki se mu morajo pokoriti — vsi! in mu podrejati — vse!

Še v časih, ko je nudil sliko cvetočega, bujnega telesnega zdravja, nam je govoril, da je njegovo edino hrepenenje, da bi uzrl zarjo boljih dni za svoj narod. In to željo je tudi ves čas svoje težke bolezni, dan na dan, neprestano izražal ne le v jasnih, ampak tudi v trenotkih delirija. V takih trenutkih je govoril neprestano: kaj bo z mojim narodom, z mojo ubogo Istro, se li posreči voditeljem, zagotoviti narodu srečnejšo bodočnost?! **Zvest do zadnjega diha — tako je bilo rodoljubje Matka Mandića!**

zapustil nas je, zapustil je svoj narod z blažilno zavestjo, da je storil vse, kar je mogel, za ta veliki cilj: njegovo delo, njegovo življenje, njegove misli, njegova čustva, ves Matko Mandić je bil posvečen le miljencu — narodu. In če zasije narodu zarja boljih dni, bo pisal ta v svoji zgodovini Mandićevo ime na častni strani in bo blagoslavljal njegov spomin.

Neizmerna bol nam trga dušo in solza nam sili iz očesa, ko pokladamo Hrvatje in Slovenci venec nevenljive hvaležnosti pred mrtvaški oder Matka Mandića! Telesno je odšel od nas, in našel je miru, ki mu ga življenje ni hotelo dati. A česar si moramo najbolje želeti pod težo udarca, ki nas je zadel, je, da naj ostane njegov spomin živ dalje med nami kot sijajen izgled: **kako naj vsakdo ljubi svoj narod in kako naj dela in se žrtvuje zanj.** Slava spominu Matka Mandića!

* * *

Matko Mandić se je rodil v selu Mihotići, občine Kastav v Istri leta 1849. iz poštenih roditeljev: očeta Mateja in Marije rojene Dubrović. Tri razrede ljudske šole je dovršil v Rukavcu pri pomožnem učitelju, kapelanu Josipu Jancu, a četrtega v Kastvu pod vodjo Franom Ravnikom. Gimnazijo je bil obiskoval v Pazinu in na Reki, kjer je položil izpit zrelosti v letu 1869. Bogoslovne nauke je dovršil v Gorici in v Trstu, kjer je bil posvečen v mašnika l. 1874. Kasneje je šel na vseučilišče v Prago, kjer je položil izpit za srednje šole iz prirodnih znanosti. Ker je bil že tedaj razglašen za »puntarja« in agitatorja in ker je bil še v Pragi v preiskavi radi glasovitega Čuderovega pisma, ki je šlo z zatretjem občine Kastavske in sosednjih hrvatskih občin v Liburniji, ni mogel doma najti službe in je na jesen leta 1882 došel v Zagreb, kjer je imel pod konec istega leta, začeti s predavanjem na gimnaziji v Zgornjem mestu kot nadomestni učitelj. **Tako je moral pri prvem nastopu občutiti vso grenkobo političnega dela!** No, te neugodnosti ga niso motile, marveč sokolile.

Med tem so mu pisali prijatelji prof. Spinčić, dr. Laginja, posebno dr. Dukić iz Trsta, naj zapusti Zagreb in se preseli v Trst, ker je »Naša Sloga« brez urednika in da bodo prisiljeni opustiti list. Mandić je vedel, kaj vse je pokojni Dobrila storil za »Našo Slogo« in kake blagonosne plodove je donašalo to podjetje! Pak to, da bi sedaj prenehalo! A on je, ki more rešiti! Mandić ni dolgo razmišljal, marveč je pisal v Istro, da je pripravljen doprinesti to žrtev na oltar domovine. In tako je zapustil Zagreb in je **dne 1. januarja 1883 prišel v Trst.** Takoj je prevzel uredništvo »Naše Sloge«, ki jej je bil glavni urednik, oziroma — po preselitvi lista v Pulo — glavni sotrudnik do bolezni, ki ga je sedaj položila v grob. Plača mu je bila mesečnih — **dvajset goldinarjev.** In od tega je živel v Trstu! Kdor ve, kaj je mučno časnikarsko delo, bo znal presojati to nesebičnost.

Tržaški Slovenci so ga takoj izvolili v odbore raznih društev. V »Delavskem podpornem društvu« je bil za Dolenčevih časov podpredsednik (od 22. marca leta 1884. dalje), a po smrti poslednjega (od 23. julija leta 1887. do občnega zbora 25. marca l. 1888. je vodil društvo kot predsednik), a na občnem zboru imenovanega dne je bil izvoljen predsednikom, kar je ostal do — današnjega dne, torej kakih 27 let. Veliko delavnost je razvijal Mandić v političnem društvu »Edinost«. Več let mu je bil predsednik in je kot sijajen govornik nastopal na društvenih zborova-

njih, javnih shodih, volilnih shodih, raznih sestankih v mestu in po okolici. In pri tem je kazal veliko osebno srčnost. Bili so tedaj žalostni časi, ko je po naši okolici v grozni meri grasirala narodna demoralizacija, korupcija, izdajstvo in — kot spremljevalec vsemu temu — fizično nasilstvo proti našim voditeljem. A Mandić se ni strašil niti revolverjev. Kot predsednik političnega društva je posvečal mnogo pažnje tudi listu »Edinost« — dvakrat po smrti Dolenčevi in Žvabovi je prevzel začasno tudi uredništvo — in si je pokojnik pridobil mnogo zaslug za nje razvoj. Pokojnik je bil načelnik moške podružnice družbe sv. Cirila in Metoda v onih težkih časih ko so se polagali prvi temelji slovenskemu šolstvu v mestu tržaškem. Bil je predsednik in navdušen pevec nekdanjega »Slovanskega pevskega društva«, bratovščine sv. Cirila in Metoda, Delavskega konsumnega društva pri Sv. Jakobu (od leta 1904 do smrti, torej 11 let). Bil je med ustanovitelji in navdušen podpiratelj društva Strossmayer, in član mnogih drugih narodnih društev. Jako vnet je bil tudi za »Sokola«. V prejšnjih časih ni zamudil nobenega zborovanja in nobene prireditve tega društva, kjer je tudi aktivno nastopal.

Leta 1889 je bil pokojni Mandić izvoljen v deželni zbor istrski za vnanje občine okraja Volosko. Ali njegovo volitev je italijanska večina — po nje stari navadi — dvakrat zaporedoma uničila, **da-si je bil izvoljen enoglasno in brez vsakega protesta.** Izvolili so ga v tretjič in od tedaj je bil Mandić neprestano v deželnem zboru istrskem. Tam je — in to samo v hrvatskem jeziku — izustil mnogo lepih govorov, stavljal interpelacije in koristne predloge. Skozi dve perijodi je zastopal v dunajskem parlamentu slovenski del Istre, kjer se je tudi posebno zavzemal za gospodarske poboljške svojim volilcem. Strogo vesten je bil na izvrševanju poverjenega mu parlamentariškega mandata.

Kakor v Trstu in po okolici, tako je tudi po Istri pokojni Mandić razvijal najživahneje narodno-politično delovanje po shodih, sestankih, kjer je poučeval in vzgajal ljudstvo k narodni zavesti in gospodarskemu napredku.

V »Našo Slogo« je začel pisati iz osrednjega semeništa v Gorici že leta 1871, in od tedaj je bil neprestano nje sotrudnik. Pod njegovim uredništvom je slavila »Naša Sloga« dne 27. junija 1895 svojo 25letnico. Radi odgovornosti za ta list je pretrpel pokojnik mnogo preganjanj in procesov, kajti Mandićeva delavnost je bila trn v oko za istrske Italijane. Za svojo požrtvovalnost in zasluge je bil izvoljen častnim občanom Kastva in Voloske in raznih društev in organizacij, da-si mu ni bilo nikoli do osebne časti ali koristi. Za narod je žrtvoval vse, za-se ni zahteval ničesar. Dično in častno je izpolnil poslanstvo svojega življenja: kot duhovnik, kot patrijot in kot človek!

* * *

Dne 21. 3. je pokojni Matko pisal svojemu dragemu pobratimu, Kazimiru Jelušiću, županu v Kastvu, pismo, iz katerega posnemljemo:

Dragi moj Miro!

Odgovaram tekar danas na posliednje Tvoje, jer sam još uviek nezdrav i mljohav. Bio sam na skupštini u Pazinu, ali sam se kasnije pokajao, jer sam morao poslije u krevet desetak dana.

Na skupštini i na vieću itd. (izpuščeno).

A sada, preporučam Ti dragi Miro, da si čuvaš dragocieno zdravlje još ovo malo, što nam je životariti. Ja si ga nisam znao čuvati i radi toga plaćam sada. Hvala Bogu!

Vući ćemo i dalje dok budemo mogli, a onda neka se vrši volja Božja. **Rado bi još, da mi se izpuni želja, da doživim poboljšanje zdvojnog položaja našega naroda u obće, napose onoga u Istri: onda u grob hladni. Taj nebi smio biti po mojoj želji ovdje, nego u rodnoj mi grudi: bilo u Rukavcu ili kod sv. Lucije u Kastvu; priskrbi mi jedan mali kutić!**

Nevesela su ta razglabanja, ali šta ćeš, kad smo došli dotle, da valja i nato misliti. Ja se čudim, da se nije dao i dobri Mondić doma prenieti.

Ovdje Te pozdravljaju svi moji, a gospodarica napose i vriednu Ti gospodju.

Primite obojica najsrdačnije pozdrave od iskrenog Vam

Matka.

* * *

Sožalne brzojavke.

Naše uredništvo je prejelo sledeče sožalne brzojavke:

Kastav. Radi težkog gubitka, što ga je pretrpio naš narod smrću svojeg nenadoknadivog sina uzora hrvatsko-slovenske uzajamnosti, sućustvuje s rodbinom in sa čitavim našim narodom Primorja: **občinski upravni odbor u Kastvu i predsjednik Jelušić.**

Zagreb. Nad gubitkom zastupnika prof. Mandića, neumornog radnika za hrvatsku-slovensku Istru, žale u ovom teškom momentu Istrani sa hrvatske univerze: **Crvić, Jurinčić, Kundić, Široniić.**

Domače vesti.

† **Matko Mandić.** Slovenska in hrvatska društva so razobesila zastave, tako visi tudi z balkona »Narodnega doma« in iz našega uredništva znak narodnega žalovanja. Že v pismu iz minolega leta županu kastavskemu, ki je priobčujemo na drugem mestu — je izrazil pokojni Matko Mandić prošnjo, da bi mu ali v Rakavcu, ali pri sv. Luciji v Kastvu dovolili »mali kutić« za večni sen. To željo je izrecno izrekel tudi med boleznijo. Volji pokojnikovi bo seveda ustreženo. Ali za sedaj, dokler trajajo sedanje abnormalne razmere, pokopljejo pokojnika začasno na tržaškem pokopališču pri sv. Ani. Pogreb se bo vršil v nedeljo predpoldne ob 10 in četrt iz hiše žalosti, ulica Crociera štev. 1, v cerkev pri sv. Antonu novem in od tam na pokopališče.

Člane »Delavskega podpornega društva«, posebno pa člane odbora, vabimo, da se v čim največjem številu udeleže pogreba društvenega predsednika g. prof. Matka Mandića. Pogreb se bo vršil v nedeljo dopoldne ob 10.30. Zbirališče pred hišo žalosti, ulica Crociera štev. 1.

Opozarjamo, da se bo vršil občni zbor ženske podružnice CMD danes, ob 6. v 6. v prostorih Slovanske Čitalnice.

Podružnica CMD v Kolonji pri Trstu vabi na »Prireditev otroškega vrtca«, ki bo v nedeljo ob 4 popoldne, v lepem vremenu na vrtu, v slabem pa v prostorih otroškega vrtca. Ker je prireditev namenjena v pokritje stroškov otroške kuhinje in je pot v Kolonjo obenem krasen izprehod. pride gotovo vsak rad v nedeljo v Kolonjo.

Iz ruskega ujetništva se je oglasil g. Emil Adamič, učitelj na Ciril-Metodovi šoli v Trstu in slovenski skladatelj. Nahaja se v Trojcku (Taškent).

Nesreča na občinski tramvajski progi Goldonijev trg-Sv. Sobota. Kakor smo že včeraj na kratko povedali v »Večerni Edinosti«, se je včeraj zjutraj ob polišestih na občinski tramvajski progi Goldonijev trg-Sv. Sobota, zgodila precej velika nesreča, kateri je le malo manjkalo, da ni zahtevala človeških žrtev. Nesreča se je zgodila na začetku proge, v ulici Silvio Pellico, pred predorom pod Montuco, in sicer tik Goldonijevega trga. Prvi voz, ki je bil prišel iz remise, je bil voz štev. 2, in ta je že čakal na koncu proge, da pride drugi voz, nakar bi imel prvi voz odriniti k Sv. Soboti. Manjkalo je še 20 minut do šestih, ko je drugi voz — štev. 5 — prišel izpod predora proti Goldonijevem trgu. Bilo je takoj opaziti, da ta voz vozi z nenavadno naglico, posebno z ozirom na dejstvo, da se je bližal koncu proge in tam nahajajočemu se izogibališču. V tistem hipu sta pa prišla dva dvovprežna vozova z Goldonijevega trga, in sicer od strani ulice Corso ter sta zavila po ulici Silvio Pellico proti predoru: morala sta pa naprej med stoječim in med prihajajočim tramvajem, kar se je prvemu posrečilo. Tudi voznik drugega voza, ki je bil 37 letni Josip Bon, doma iz Vermigliana pri Ronkah in stanujoč v ulici sv. Mohorja štev. 12, je mislil, da bo mogel srečno skozi med obema tramvajskima vozovoma, posebno zato, ker je bil prihajajoči voz še primerno dovolj daleč in pa ker je računal, da bo zavirač tega tramvajskega voza zavrl, ker je imel kmalu ustaviti. A to se ni zgodilo: zavirač prihajajočega tramvaja ni zavrl in tramvaj je priletel in z vso silo udaril ob voz, ravno ko je bil ta že več nego za polovico preko tira. Vsled silnega udarca sta oba konja padla na tla in se oba jako poškodovala: eden njiju je vsled dobljenih poškodb pozneje poginil, voznik Josip Bon in pri njem na vozu sedeči 89 letni težak Peter Carinella, ki je doma iz Catanie v Siciliji in stanuje tu v ulici di Rena štev. 11, sta bila seveda tudi oba vržena z voza in pri tem se je posebno Bon precej težko poškodoval: revež je obležal na tleh brez zavesti. Morali so pozvati k njemu na pomoč zdravnika z zdravniške postaje, ki je konstatiral, da je zadobil več ran po rokah, po nogah in na glavi, da mu je bila strta nosna kost in da je najbrže zadobil kake poškodbe tudi znotraj. Podelil mu je najnujnejšo pomoč in potem ga je dal nemudoma prepeljati v mestno bolnišnico, kjer so ga sprejeli v IV. kirurgični oddelek. Carinella je pa imel tudi več ran, in sicer na glavi, na desni roki in drugod, vendar pa niso njegove rane nevarne ter je šel sam na zdravniško postajo, kjer mu je zdravnik podelil slučaju primerno pomoč.

Potem, ko je zadel ob rečeni dvovprežni voz in ga prelomil, je prihajajoči tramvajski voz letel še vedno dalje, dokler ni z vso silo trčil v oni tramvajski voz, ki je stal na koncu proge. Trčil je pa v ta voz s tako silo, da sta se oba vozova takorekoč zarila eden v drugega. Sprednji deli so obema popolnoma pokvarjeni, posebno streha in sploh zgornji del, nad podom: to je vse zlomljeno, strto in zvito. Tramvaj štev. 2, to je oni, ki je čakal na koncu proge, je pa pokvarjen tudi na drugem koncu, ker ga je, trčivši vanj, voz štev. 5 porinil z vso silo proti odbijaču, ki stoji koncem proge.

Policija, ki je bila takoj obveščena o dogodku, je pa nemudoma preskrbela, da je prišla na lice mesta sodna komisija, in sicer je prišel preiskovalni sodnik dr. Spongia s svojim zapisnikarjem, a za policijo policijski oficijal g. Lovišček. Zavirač tramvaja štev. 5, ki je Bernard Zanolli, stanujoč v Škednju štev. 1070, in sprevodnik istega tramvaja, Josip Sarnič, ki stanuje v ulici di Madonnina štev. 8, sta bila takoj odvedena na policijski komisarijat v ulici de Bach, kjer ju je preiskovalni sodnik zaslišal. Sprevodnik Josip Sarnič je trdil, da sploh ne ve, kako in zakaj da se je zgodila nesreča, a zavirač Bernard Zanolli, ki bi bil eventuelno edini odgovoren, je rekel, da ga je, še ko se je z vozom nahajal pod predorom, obšla slabost, in da je celo izgubil zavest, da torej sploh nič ne ve, kaj da se je zgodilo. Po prvem, površnem zaslišanju, je preiskovalni sodnik povabil sprevodnika Sarniča, naj pride takoj k njemu na sodišče, a zavirača Zanollija je pustil pod nadzorstvom redarjev na stražnici v ulici dei Bachi. Ob polidvanajstih je pa prišel po Zanollija sodni zapriseženi zdravniški izvedenec dr. Xydias.

Ko se je zgodila nesreča, je bilo v obeh tramvajskih vozovih več oseb, med katerimi je nastala panika, ki je našla izraza v strašnem vpitju. Ljudje so takoj poskakali z vozov, a med njimi so bili nekateri več ali manje ranjeni. Tako je bil 48 letni Vincenc Stermin, ki je uradnik v javnih skladiščih, a stanuje pri Sv. Mariji Magdaleni zgornji štev. 588, ranjen na desnem kolenu, po obeh rokah in na desnem laktu; 35letni obrtnik Valter Škabar, ki stanuje v Škednju štev. 625, je bil ranjen na čelu in po obeh rokah; 52letni zasebni uradnik Romej Fabbri, ki stanuje v ulici Chiozza štev. 81, je bil ranjen na desni roki; 17letni mehanik Anton Depoi, ki stanuje v ulici sv. Marka štev. 29, je imel precejšnjo rano na levi roki; 63 letna prodajalka zelenjadi Ana Pečenkova, ki stanuje pri Sv. Mariji Magdaleni zgornji štev. 578 — kakor Sternin — in ki je nesla razno zelenjad na prodaj v Trst, je zadobila več prask nad desnim očesom in rano na desni roki. Vsi ti so se takoj zglasili na zdravniški postaji, kjer jim je zdravnik podelil najnujnejšo pomoč. Težaka Corinello, ki je bil skupaj z voznikom Josipom Bonom in ki je bil hujše ranjen, je dal zdravnik prepeljati v mestno bolnišnico. Popoldne ob štirih je pa prišla na zdravniško postajo še 25letna služkinja Angela Nogaretova, ki stanuje v hiši štev. 3 v ulici sv. Jakoba na hribu: imela je več velikih krvavih podpluteb na desnem in na levem stegnu, a obenem je tožila, da čuti hude bolečine v želodcu. Povedala je, da je bila v onem tramvajskem vozu, ki je povzročil vso nesrečo. Zavirač Zanello in sprevodnik Sarnič pa nista ranjena.

Padel je v morje in utonil. Včeraj zjutraj okoli šestih je 58letni voznik Štefan Čok pokojnega Jurja, doma iz Trsta, na Josipovem pomolu po nesreči padel v morje. Več ljudi, ki se je tedaj nahajalo na pomolu, je nesrečnežu takoj priskočilo na pomoč: skušali so na vse načine, da bi reveža potegnili iz vode, a ubogi Čok je utonil, preden se jim je posrečilo, potegniti ga na kopno. Prihitel je k njemu zdravnik dr. Kalé, ki pa ni mogel druzega, nego konstatirati, da je nesrečnež že mrtev. Truplo pokojnega Čoka je bilo zatem prepeljano v mrtvašnico pri sv. Justu.

Darovi.

— V počeščenje spomina pokojnega gosp. prof. Matka Mandića daruje moški podružnici CMD g. dr. Rybář K 20.—, g. dr. Wilfan K 20.—.

V isti namen darujeta moški podružnici CMD ga. Ema in g. Srečko Bartel K 20.—. To svoto hrani uprava lista.

— Namesto cvetke na grob g. prof. Matka Mandića daruje za božičnico g. Ed. Horak K 20.— Denar hrani uprava.

— V počeščenje spomina g. prof. Mate Mandića daruje rodbina Mankočeva ženski podružnici CMD 20 K in za dijaško podporno društvo v Pazinu 20 K. Odbor ženske podružnice CMD, ki je bil zbran pri seji dne 14. t. m., daruje mesto venca na grob svojemu soustanovitelju, blagopokojnemu prof. Matku Mandiću 40 K za dijaško podporno društvo v Pazinu.

†

Potrtim srcem naznanjamo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, žalostno vest, da je naša ljubljena soproga in mati

Marija Vodopivec

po dolgi in mučni bolezni 13. t. m. ob 11 uri po noči v Gospodu zaspala.

Pogreb se bo vršil 15. t. m. ob 5 uri popoldne iz hiše žalosti, Sv. Marija Magd. Spodnja št. 1022

TRST, dne 14. maja 1915.

ANTON VODOPIVEC,
soprog.

Marica, Antonija, Dorotea, Lidia, Roman, Izidor
otroci.

†

Hrvatsko društvo „Strossmayer" u Trstu javlja svojim članovima žalostnu vijest, da je jučer u 8½ na večer provideno sv. Sakramentima blagó preminuo naš zaslužni predsjednik

prof. Matko Mandić

narodni zastupnik.

Smrtni ostanci nezaboravnog pokojnika biti će po blagoslovu u župnoj crkvi Sv. Antona novoga u Trstu prenešeni i privremeno pokopani na tršćanskom groblju, u nedjelju, dne 16. svibnja t. g. u 10 sati prije podne, a u zgodnije doba biti će na izričitu pokojnikovu želju prenešeni na groblje sv. Lucije u Kastav.

Sprovod kreće iz kuće žalosti ulica Crociera broj 1.

TRST, 15. svibnja 1915.

Hrvatsko društvo „Strossmayer" u Trstu.

†

„Delavsko konsumno društvo" pri Sv. Jakobu naznanja tužno vest, da je preminul v četrtek, dne 13. t. m. njegov večletni predsednik, gospod

prof. Matko Mandić

Pogreb pokojnika se bo vršil v nedeljo, dne 16. t. m. ob 10 predpoldne iz hiše žalosti, ul. Crociera štev. 1.

Čast njegovemu spominu!

TRST, 14. maja 1915.

Delavsko konsumno društvo pri Sv. Jakobu.

†

„Delavsko podporno društvo" naznanja svojim članom, da je njegov osemindvajsetletni neumorno za blagor društvenikov in društva delujoči predsednik in častni član, velečastiti gospod

prof. Matko Mandić

državni in deželni poslanec istrski

v četrtek, 13. majnika, ob 8½ zvečer za vedno zatisnil oči.

Pogreb nepozabnega pokojnika se bo vršil v nedeljo, 16. majnika, ob 10·30 iz hiše žalosti, ulica Crociera št. 1 v cerkev Sv. Antona novega, odtam pa na pokopališče pri Sv. Ani.

TRST, 14. dne meseca majnika 1915 l.

ODBOR.

†

Klub hrvatsko-slovenskih zastupnika Istre javlja ovim prežalosnu vijest, da je njegov neprežaljeni član, od godine 1889. zastupnik i neustrašivi zagovornik hrvatskih i slovenskih prava

prof. Matko Mandić

izdahnuo svoju plemenitu dušu dne 13. t. m. i da će njegov sprovod biti dne 16. t. m. prije podne u Trstu.

Bog ga pomiluj i pomagao hrvatskomu narodu, za koji je preblagi pokojnik cijeli život žrtvovao.

Vjekoslav Spinčić
predsjednik.

†

Podružnica Ljubljanske kreditne banke v Trstu naznanja tužno vest, da je velezaslužni član njenega predstojništva gospod

prof. Matko Mandić

državni in deželni poslanec i. t. d.

dne 13. maja 1915 mirno v Gospodu zaspal.

Čast njegovemu spominu!

TRST, dne 14. maja 1915.

PODLISTEK

GREŠNICE.

Roman. — Francoski spisal Xavier de Montépin

Robert je sprejel to ponudbo in je prišel že prihodnji dan v učni atelje dvanajstih slikarjevih učencev. Tu je dobil priimek Fra Diavolo, ki je postal po dolgoletni navadi znanejši kot pa pravo njegovo ime.

Žal pa je Fra Diavolo, ko je zapustil dekoracijsko slikarstvo zaradi višje umetniške šole, zamenjal nekako premožnost z neizogibno revščino. Talent, ki so ga občudovali vsi branjevci in poulični postopači, dokler se je zadovoljeval z napisnimi deskami in okraski, se je upošteval in se je mogel upoštevati le malo, ko se je hotel povzpeti v višje kroge prave umetnosti.

Po dveh novih učnih letih je mladi slikar, ki je bil sedaj preponosen na svojo umetnost, da bi se vrnil k preprostim, ali sijajno plačanim delom, nastopil življenje pomanjkanja in bede, čigar trpljenje in skrbi poznajo vsi nepoznani ali napačno presojani umetniki.

Fra Diavolo pa je zaradi svojega lahkomiselnega značaja pogumnejše kot kdo drug prenašal izkušnje tega življenja, v katerem današnji zaslužek marsikedaj ni zadostoval za jutrišnji živež.

Majhne slike, ki jih je za vsako ceno prodajal trgovcem s slikami, kake kopije, ki jih je tupatam naročil kdo pri njem, in posebno precejšnje število portretov, s katerimi si je pridobil precejšnjo slavo, vse to je prinašalo mlademu umetniku toliko dohodkov, da sta on in njegov mešalec barv, Olibrij, mogla živeti še precej pošteno.

To je bila Fra Diavolova preteklost do tedaj, ko smo ga seznanili z našimi ljubeznivimi bralkami.

XXVII.

Prizor v ateljeju.

Po prvi predstavi »Madelinette« je Fra Diavolo zapustil luxembourško gledališče s prebodenim srcem in zmedeno glavo.

Zaljubljen je bil čez ušesa v igralko in sicer dvakrat, kot slikar in kot mož, z gledišča umetniške oblike kakor tudi čutnega uživanja.

Prišel je domov v silni erotično-nervozni razburjenosti. Pozabil je večerjo, se vlegel v posteljo, ne da bi mogel zaspati, in je po prečuti noči ob šestih zjutraj zapustil atelje, da bi pri gledališkem vratarju vprašal po Pivoininem stanovanju.

Vratar, čigar molčečnost je Arzen bogato plačal, je sprejel nepoklicanega povpraševalca zelo neljubeznivo in mu ni dal nikakršnega odgovora, tako da je Fra Diavolo moral s svojimi ljubezenskimi sanjami na izprehod po luxembourških drevoredih, dokler se ob času zajtrka ni instinktivno vrnil v svoje stanovanje.